

ДО ПИТАННЯ ПРО ВВЕДЕННЯ ІНТЕГРОВАНІХ УРОКІВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У статті розкриваються аспекти використання інтегрованих уроків у початкових класах ЗОШ, аналізуються умови й доцільність їх використання, визначаються шляхи міжпредметної інтеграції в початковій школі.

Ключові слова: інтеграція, інтегровані уроки, координація, навчання.

Актуальність дослідження визначається тим, що в нинішніх умовах розвитку суспільства й освіти, гостро постає необхідність її осучаснення, необхідність формування світогляду сучасної людини. Початкова освіта має свої особливості, які різко відрізняють її від усіх наступних етапів систематичного шкільного навчання. У цей період закладається фундамент для подальших етапів освіти, йде підготовка до дорослого життя, формування основ навчальної діяльності, інтересів і пізнавальної мотивації; у сприятливих умовах навчання відбувається становлення самосвідомості та самооцінки дитини.

За період освіти в початковій школі учень оволодіває досвідом людства, який формувався протягом тисячоліть, засвоює доволі складні граматичні закономірності за кілька років навчання. Звісно, дитина не може самостійно, без систематичного навчання засвоїти наукову систему знань. Тому, використовуючи початкову школу, як особливий період, від повноти проживання якого значною мірою залежить вся подальша доля людини, важливо, з урахуванням вікових особливостей молодших школярів, створити умови для інтегрованого навчання, що дає можливість сприймати навколишній світ у всьому його розмаїтті як єдине ціле з залученням наукових знань з літератури, музики, образотворчого й театрального мистецтва, художнього слова. Все це сприяє емоційному розвитку дитини та формуванню її творчого мислення. Застосовуючи технології інтегрованого навчання, процес отримання знань стає більш повним, цікавим, насиченим, відрізняється оригінальністю за задумом, структурою та сюжетом, втілюючи у практику проблемне навчання і активацію пізнавальної діяльності на основі взаємної поваги і довіри вчителя й учня. При перетині предметних галузей природних наук така інтеграція просто необхідна для формування цілісного світогляду та світосприйняття.

Завданням нашого дослідження визначаються тим, що, як свідчить досвід, учителі часто стикаються з проблемою: учні, приходять на урок по одному предмету, не готові використовувати знання, отримані на інших уроках. Більшість учнів мають розрізнені, уривчасті знання про цілісний, єдиний різноманітний світ, тому існує протиріччя між тим, як цілісно сприймає світ дитина, і розподілом навчального процесу на окремі предмети та уроки. Системність у навчанні забезпечується розвитком провідних ідей і понять за допомогою внутрішньопредметних і міжпредметних зв'язків. Тому, при пізнанні і вивченні суспільно-історичного досвіду людства необхідно у школярів сформувати вміння і навички, пов'язані з навчальною діяльністю, навчити адаптуватися до стрімко нестабільних умов життя, зробити процес навчання процесом пізнання навколишнього світу, спрямувати на формування інтересу до навчання, прагнення взаємозв'язків між досвідом узагальнення знань і практичним його застосуванням, розвитку навичок самостійності в навчанні. Усе це ставить перед вчителем завдання викладати основи всіх шкільних наук так, щоб знання школярів формувалися як єдина, монолітна основа узгоджених знань, умінь і навичок засвоєних на заняттях з суміжних дисциплін.

Необхідність узагальненого навчального пізнання і цілісності навчального процесу в подальшому закріплюється в інтеграції, яка виступає в педагогіці як елемент загальних концепцій. У теорії К. Ушинського ідея міжпредметних зв'язків виступає як частина більш загальної проблеми системності навчання. Він підкреслював, наскільки важливо приводити знання в систему по мірі їх накопичення: "Голова, наповнена уривчастими, незв'язними знаннями, схожа на комору, в якій все безладно і де сам господар нічого не відшукає; голова, де тільки система без знань, схожа на лавку, в якій на всіх шухлядах є написи, а в скриньках порожньо". К. Ушинський зробив величезний вплив на методичну розробку теорії міжпредметних зв'язків, якою в подальшому займалися педагоги і психологи (Ш. Амонашвілі, В. Бунаков, В. Водовозов, В. Горєцький, Д. Давидов, Л. Занков, Д. Ельконін, Л. Савенкова, Н. Світловська, Н. Стоюнін, П. Шимбірев, І. Якиманська, Н. Яновська та ін.).

Започатковуючи роботу, ми спиралася на досвід педагогів, психологів і вчителів-практиків, а також переосмислюючи і коректуючи власний досвід, накопичений більш ніж за 30 років педагогічної діяльності, ліквідовуючи розрив між окремими навчальними дисциплінами, при якому суміжні предмети органічно доповнювали б один одного, сприяли аналізу досліджуваних подій, явищ і законів. Так, на основі сучасних досягнень наук, у нашій школі прийшли до використання інтегрованого методу.

У процесі роботи з молодшими школярами у мене виникла ідея: створити в дітей цілісну картину світу, стимулювати в учнів інтерес до навчання, поєднувати методи і прийоми, що сприяють підвищенню якості навчання. Успішне вивчення школярами одного предмета нерідко залежить від наявності в них певних знань і умінь з іншого. Важливо щоб дітям було не тільки цікаво вчитися, а й підтверджувати свої знання, застосовувати їх на практиці. Ще 17 років тому, у мене виникло бажання використовувати локальний, ізольований розгляд різних явищ дійсності в їх взаємопов'язаному, комплексному вивченні, посилення міжпредметних зв'язків, розширенні

сфери одержуваної інформації, підкріпленні мотивації навчання. Зводячи в органічну єдність навчально-виховний процес, об'єднавши освітню, розвивальну і виховну функції, я стала реалізовувати цю ідею у процесі перебудови навчання під впливом цілеспрямованих міжпредметних зв'язків на нетрадиційних, творчих, авторських уроках, що стало позитивно позначатися на результативність процесу навчання, тому як сумарний вплив освітніх компонентів на учнів в багато разів активніше і більш продуктивний, ніж кожен з них окремо.

Інтеграція знань – це один із шляхів мобільності і варіативності змісту освіти, засобом підвищення навчальної мотивації. Вона дає можливість розкрити здібності учнів, підготувати до життя, до кожного учня знайти індивідуальний підхід, зберегти здоров'я школярів, не порушуючи зв'язків з традиціями минулого і майбутнього.

Інтеграція і координація являють собою дві взаємопов'язані тенденції розвитку міждисциплінарності, характерної для сучасної науки та навчання.

Інтеграція – це процес і результат створення нерозривно пов'язаного, єдиного, цілісного. У навчанні вона здійснюється шляхом злиття в одному синтезованому курсі (темі, розділі) різних навчальних предметів, злиття наукових понять і методів різних дисциплін в загальнонаукові методи і поняття пізнання, комплексування і підсумовування основ наук.

Координація – це узгодження навчальних програм з близькоспоріднених предметів, з погляду спільності трактування досліджуваних понять, явищ і процесів, ретельно розроблений взаємозв'язок, який сприяє інтеграції знань. Для початкових класів, де діти отримують начатки знань, найбільш доцільна велика інтеграція, при цьому її слід поєднувати і координувати з новими програмами і проектами для реалізації у школі нових сучасних державних стандартів.

Досвід нашої роботи доводить, що інтегровані уроки дозволяють більш повно й усвідомлено сприймати навколишній світ. Вони допомагають учням глибше вникати в розглянуті проблеми, опановувати знання на більш високому рівні засвоєння, забезпечувати суттєві зрушення в інтелектуальному розвитку. Такі уроки сприяють всебічному розвитку і збагаченню дитини, глибокому проникненню в слово, у світ фарб і звуків, допомагають формуванню грамотного письма та правильного усного мовлення, розвивають естетичний смак, вміння розуміти і цінувати твори мистецтва, красу і багатство рідного краю, а також привчають школярів до самостійного добору матеріалу, до роботи з книжками та журналами на задану тему, розвивають допитливість. Розвиток самостійної роботи – одне з основних обов'язкових вимог інтегрованого уроку, оскільки інтеграція спрямована на активізацію розумової діяльності, неминуче розширює тематику досліджуваного матеріалу, викликає необхідність більш глибокого аналізу і узагальнення явищ, коло яких збільшується за рахунок інших предметів. Крім того, інтеграція є засобом інтенсифікації уроку, розширює його інформативну ємність, сприяє розвитку інтересу до досліджуваних предметів, підвищує якість засвоєння знань, творчий потенціал учнів. І головне – інтегровані уроки дуже подобаються дітям. Вони з легкістю та інтересом засвоюють великий за обсягом матеріал, набуваючи нові знання та навички, застосовуючи їх у практичній діяльності на різних ступенях і не тільки в стандартних навчальних ситуаціях. Перш за все, це дає можливість для прояву творчості, оволодіння вміння самоосвіти і багатогранного розвитку здібностей учнів. Діти за своїми можливостями підготовлені до засвоєння більш складного матеріалу і на переважно високому рівні, але початкове навчання в деяких випадках не дає достатнього навантаження для розумової діяльності учнів, для задоволення пізнавальних потреб, до прагнення їх інтелектуальної активності, як заохочуваному стимулу включення в пізнавальну діяльність. Бачити по-новому, не так як ти бачив раніше – одне із провідних завдань, які я ставлю на інтегрованих уроках, завдяки спрямуванню процесу навчання на розвиток творчих та інтелектуальних здібностей учнів. Доступність навчання на основі інтеграції забезпечується самою організацією процесу навчання, яка не

тільки систематично включає узагальнені міжпредметні елементи в зміст навчально-пізнавальної діяльності, а й зведені вміння щодо їх застосування. Інтеграцію ми застосовуємо і в позаурочній роботі, адже вона не тільки відкриває широкі перспективи у позакласній роботі, в краєзнавстві, на екскурсіях, в діяльності різних гуртків, а також театральній діяльності (школа має власний театр, який успішно ставить вистави не тільки для шкільних заходів, а й бере участь у конкурсах й позашкільних заходах) та для оновлення змісту освіти, але й спонукає формуванню духовно багатой особистості, вихованню учнівської молоді у душі найкращих людських цінностей.

Інтеграції сприяє інтерес і творче ставлення дітей до навчання, сприйняття і пізнання навколишнього світу. Оскільки наша школа художньо-естетичного профілю, то на всіх інтегрованих уроках ми активно використовуємо художні елементи: діти усно описують художні картини, створюють розповіді за їх сюжетом, які увійшли до збірки дитячої творчості "Щоденник моїх фантазій", малюють героїв казок тощо. Отже, елементи творчості в шкільні уроки учнів початкових класів, які сприяють розвитку просторової і художньої уяви, що формують основу творчості, ми вводимо з першого класу за допомогою образотворчого мистецтва. Починаючи буквально з перших уроків: штрихування предметів, обведення за трафаретом, робота в альбомах для розфарбовування, розгляд репродукцій художніх картин під музичний супровід.

Звісно, вдаватися до інтеграції предметів можна тільки тоді, коли вже накопичено певний обсяг знань, умінь і навичок. На перших етапах необхідно засвоювати матеріал окремо, диференційовано не заперечуючи простих предметних уроків і розуміння закономірностей всього існуючого в світі, формувати навички читання, грамотного письма, обчислювальний досвід тощо. А це можливо за умови багаторазового повторення навчального матеріалу, що забезпечує не тільки міцність, глибину й усвідомленість знань, але і їх дієвість.

Інтегроване навчання в початковій школі вводимо поетапно, оскільки багаж знань у дітей ще невеликий. Кожен наступний етап розвитку поступово збагачується новими знаннями, зв'язками і залежностями, а учні, не втрачаючи з поля зору вихідну проблему, розширюють і поглиблюють коло пов'язаних з нею знань. Встановлення таких зв'язків за принципом спільності методів дослідження реального світу, допомагає навчитися спостереженню, побудові графіків, вирішенню завдань, експериментуванню, моделюванню, висуванню гіпотез, самовиразу. Інтегровані уроки проводимо не часто, аби вони не втратили своєї цікавинки та новизни для дітей, до того ж не всі теми і розділи можна інтегрувати.

Надзвичайно важливо зацікавити дітей у надбанні знань, показати їх практичну значущість. У зв'язку з цим необхідно показати шляхи отримання знань через методологію. Це дозволить учням самостійно оперувати необхідними в житті знаннями і консолідувати зміст навчального матеріалу в ціле для вирішення проблемної ситуації. Для цього вчитель підказує нові джерела інформації, або просто спрямовує думку учнів у потрібному напрямі для самостійного пошуку в плані вирішення виниклої проблеми. Оволодіння прийомом перенесення знань одного предмета при засвоєнні іншого, забезпечує організацію розумової діяльності учнів, вносить елементи аналітико-синтетичної діяльності у вирішення певних завдань, вносить логічну послідовність у вирішенні як загальних, так і часткових задач. В результаті учні самостійно, спільно вирішують проблему, застосувавши необхідні знання інколи з різних галузей, отримують реальний і відчутний результат.

Отже, сутність інтегрованого навчання – це сприяння виникненню інтересу в дітей до певних проблем, стимулювання оволодінням певною сумою знань через проектну діяльність, що передбачає вирішення однієї або цілого ряду проблем, усвідомлення практичного застосування отриманих знань. Іншими словами, від теорії до практики, з'єднання академічних знань з прагматичними з дотриманням відповідного балансу на кожному етапі навчання. Таким чином, навчальна діяльність набуває рис проектної діяльності, яка в наш час є інтегрованим компонентом розробленої і структурованої системи освіти за певними правилами, враховуючи досвід і структуру навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Антонов Н.С.* Интегративная функция обучения / Н.С. Антонов. – М.: Просвещение, 1989.
2. *Художественное творчество и ребенок* / [Под. ред. Н. А. Ветлугиной]. – М., 1972.
3. *Талызина Н.Ф.* Управление процессом усвоения знаний / Н.Ф. Талызина. – М.: Педагогика, 1975. – 301 с.
4. *Хуторской А.В.* Педагогическая инноватика: методология, теория, практика: [научное издание] / А.В. Хуторской. – М.: Изд-во УНЦ ДО, 2005. – 222 с.
5. *Эльконин Д.Б.* Психологическое развитие в детских возрастах / Д.Б. Эльконин. – М.: НПО "Модекс", 1995. – 416 с.

Подано до редакції 06.02.12
